

April 17, 1998

Suggestieve verhalen van Frans Kingma; Onoverkomelijke barrières

ARNOLD HEUMAKERS

LENGTH: 821 words

Frans Kingma: De cyclus van het mes. Meulenhoff, 188 blz. 34,90

'Natuurwetten zijn gewoonten', zegt een Indiase professor in een van de verhalen van De cyclus van het mes, het literaire debuut van de experimentele fysicus Frans Kingma (1965). Dus bij andere gewoonten horen andere natuurwetten. Zelfs de wet van de zwaartekracht verliest zijn universele geldigheid: aan het eind van het verhaal ziet de westerse hoofdpersoon hoe een videocassette probleemloos opstijgt in het luchtruim. Maar zich verbazen doet hij niet meer. Daarvoor heeft hij al te veel wonderlijks beleefd. India bleek te zijn zoals het hem voorspeld was, een 'land van dromen', waar de gebruikelijke categorieën en onderscheidingen alle belang hebben verloren.

Het is een geheimzinnig universum dat in de acht verhalen van Kingma's bundel gestalte krijgt. En die geheimzinnigheid heeft alles te maken met de wetenschap. Niet dat er voortdurend wordt gezondigd tegen de natuurwetten - de opstijgende videocassette behoort tot de uitzonderingen - maar de wetenschappelijke kennis zelf biedt zicht op een raadselachtige werkelijkheid, die moeilijk te rijmen valt met het alledaagse bestaan. Of het nu gaat om entropie, de wet van behoud van energie of om de mogelijkheid van anti-materie, telkens blijkt tussen kennis en ervaring een kloof te gapen, die Kingma aan de hand van zijn personages exploreert.

In zijn verhalen heeft de wetenschap wel iets van literatuur of poëzie. Kingma doorbreekt de gebruikelijke arbeidsdeling, die van de wetenschap

het domein maakt van de zekere kennis, van de literatuur het domein van de fantasie. Bij hem is, evenals bij Borges aan wie hij soms doet denken, de fantasie in beide domeinen een vereiste. Afleren, opnieuw zien, vergeten - daar komt het in de wetenschap en in de poëzie op aan, zoals te lezen staat in het eerste verhaal, waarin een dichter kennismaat met een jonge lerares natuurkunde die onder zijn naam gedichten heeft gepubliceerd.

Het verhaal speelt zich af in Spanje, tijdens het eerste jaar van de burgeroorlog, en de dichter heeft voor een deel de biografie van Garcia Lorca meegekregen. In de overige verhalen regeert een soortgelijk kosmopolitisme. Schijnbaar moeiteloos verplaatst Kingma zich in een Zweedse technicus die in een Tunesisch ziekenhuis een echoscanner installeert, in een van origine Praagse classica die in San Francisco met haar man een congres bijwoont of in een afstammeling van een Pruisische Junker die in Ravenna tijdens een concert een oud lied uit zijn Poolse jeugd meent te herkennen.

De buitenlandse locaties en de wisselende nationaliteiten van de personages vergroten de bevreemding die van deze verhalen uitgaat. Het maakt ze vaak moeilijk te doorgronden. Maar dat komt ook nog door iets anders - iets wat je zou kunnen omschrijven als de wetenschappelijke manier waarop de auteur te werk gaat. Net als de moderne natuurwetenschap weet Kingma precies te vertellen wat er gebeurt, maar naar het waarom van een en ander kan men slechts raden.

Wat wil de verpleegster Layla eigenlijk van de Zweedse technicus die zij tot haar bed toelaat? Een kind ongetwijfeld. Maar waarom juist van hem en waarom wordt hun verhouding met zoveel mysterie omgeven? Niet minder mysterieus is de ontmoeting, op een cruiseschip, van een hedendaagse archeoloog met een Herakleitos citerende Nietzsche en diens zuster. En wat te denken van de Braziliaanse studente die in de grafische weergave van de 'cyclus' van Carnot (een beschrijving van het ideale proces waarbij warmte in arbeid wordt omgezet) een 'steekwapen' ontwaart, nadat haar vriend zelfmoord heeft gepleegd door zich een mes in de onderbuik te stoten?

Kingma weigert de feiten van een verklaring te voorzien. De samenhang in zijn verhalen is vooral esthetisch van aard en bestaat uit patronen, symmetrieën, herhalingen - net als in de natuurwetenschap, waarvan de inzichten volgens de fysicus Feynman eveneens van 'schoonheid' getuigen. In de Spaanse dichter vindt de leraar even haar verdwenen broer terug. De Zweedse technicus neemt deel aan een hem onbekend ritueel. Op het cruiseschip herleeft uit Nietzsches mond de chaotische wereld van Herakleitos. De Braziliaanse studente lijkt met haar belangstelling voor Carnot de dood van haar vriend te hebben uitgelokt.

Daartegenover staan andere, meer vertrouwde suggesties: peilloos verdriet, culturele of religieuze verschillen, overspannen verbeelding, schuldgevoel en overspel. Maar ook in de lectuur laat de kloof

tussen kennis en ervaring zich nooit volledig dichten. Dat maakt de verhalen in De cyclus van het mes op een even tergende als geraffineerde manier intrigerend. Kingma vertelt ze met een overvloed aan concrete details en weet daardoor steeds de indruk te wekken dat de dingen alleen zo en niet anders hadden kunnen verlopen, terwijl ondertussen zijn personages en zijn lezers in het duister tasten.

© 1998 PCM Uitgevers B.V. All rights reserved.